

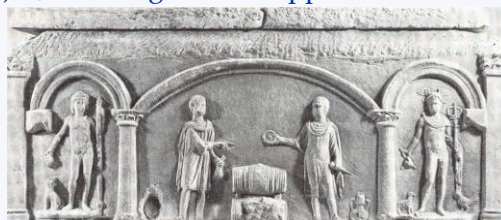

a tulajdonvédelem általában

Jogának védelmére a tulajdonosnak alapvetően két okból van szüksége:

- a) ha a tulajdonában lévő dolog **birtokából kiesett**, a dolog **visszaszerzésére** (ill. megszerzésére olyankor, amidőn birtok nélkül szerzett tulajdont, mint pl. dologi hagyománynál, vagy nem birtokló feldolgozó esetében),
- b) a békés birtoklását **zavaró behatások elhárítása** végett.

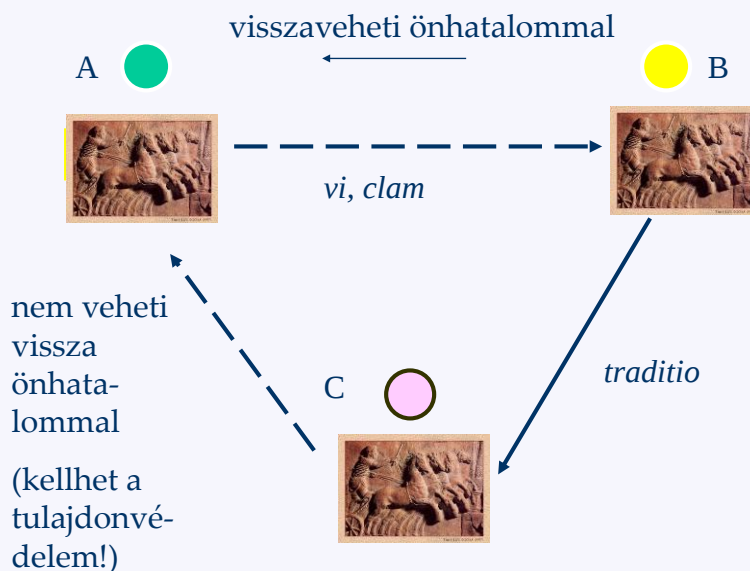
A tulajdonosnak ezekre az esetekre természetesen rendelkezésére állnak a **possessorius birtokvédelem** eszközei (a megengedett önhatalom és az *interdictumok*) is, azok végső soron éppen neki vannak szánva. **DE!**

a tulajdonvédelem általában (2)

Ha az egyszerűbb *possessorius* védelem feltételei hiányoznak,

- mert a tulajdonos nem a kivetővel, hanem egy **hibátlan birtokossal áll szemben**, (lásd a következő ábrát)
 - vagy amidőn a birtokháborító **idegen dologbeli jogát állítva** gyakorol a dologra behatást,
- a tulajdonosnak már **JOGA latba vetésével** *petitorius* jogvédelmi eszközökhöz, vagyis *in rem* *actió*khoz kell folyamodnia.
- Ezek közül a birtok visszaszerzésére (ill. kivételesen megszerzésére) szolgál a *rei vindicatio*, az *actio Publiciana*, a *rei vindicatio utilis*, és egy *in factum actio* (a tulajdon fajtájától függően)
 - a birtokháborítás megszüntetésére pedig a *negatoria in rem actio* és más **egyedi *actio*-k**.

legis actio sacramento in rem

A tulajdonper ősi jogbeli formája a *legis actio sacramento in rem* volt.

Ezen ősi per folyamán a jogszolgáltató szerv (*praetor*) előtt mind az alperes, mind a felperes

civiljogi tulajdonosnak mondja magát.

Vagyis a felperes igénybejelentésére (*vindicatio*) a beperelt, a per tárgyát általában magánál tartó fél hasonló igényt támaszt (*contravindicatio*): ő is a civiljognál fogva tulajdonosnak tartja magát.

Ezen ősi per csak akkor indult meg, jött tehát létre, ha az alperes *contravindikált*.

A felek – miután a jogszolgáltató hivatalnok egyiküknél ideiglenesen elhelyezte a vita tárgyát – fogadást (*sacramentum*) kötöttek saját állításuk igaza mellett. A pertárgy birtokát *ideiglenesen megkapó* fél köteles volt biztosítékot ígérni abban a tekintetben, hogy pervesztesége esetén kiadja a pertárgyat.

A per második szakaszában a vita végleges eldöntésére kijelölt esküdtbíró a bizonyítékok felvétele után ítéletet hozott arra vonatkozólag, hogy *ki nyerte a fogadást*, s ezáltal KÖZVETVE a jogvitát, a tulajdonos (illetve a civiljogi örökös) kilétét is eldöntötte.

agere per sponsionem

A második, átmeneti történeti forma az *ünnepélyes ígéret* (*stipulatio*) közbejöttével való döntés a dolog hovatartozása kérdésében (*agere per sponsionem*).

A felperes keresete ezután ezen ígéretre alapozódik: az esküdtbírónak arról kell állást foglalnia, *jár-e a megígért összeg a felperesnek*.

Ehhez a döntéshez, mintegy *előkérdésként* vizsgálnia kell, hogy kié a dolog?

Az esküdtbíró a bizonyítékok alapján eldönti a kérdést.

A stipulált összeget a vesztes alperesnek nem kell megfizetnie, mivel itt a *sponsio*nak csak *perelőkészítő* jellege van. (*sponsio praeiudicialis*)

Mivel a bíró ítélete nem kötelezi a vesztes alperest a dolog kiadására, ezért az eljárás kezdetén az alperes köteles megígérni, hogy pervesztése esetén a vitatott dolgot kiadja, s ha a dolgot kár érte, akkor azért is helyt áll. (*cautio pro praede litis et vindictiarum*)

a formuláris *rei vindicatio*

A jogvita megoldásának harmadik, legmodernebb, a klasszikus korban is jórészt alkalmazott formája a formulák útján való perlés lehetősége volt. (*agere per formulam petitoriam*)

A praetor által bevezetett civiljogi igényre épülő (*in ius concepta*) formulával való vindikálásnál már elegendő volt, ha az alperes tagadta a felperes *intentio*-beli jogállítását,

vagyis hasonlóan a *sponsiós* formához itt sem volt szükség kontrapindikációra.

Viszont a formuláris per közvetlenül a pertárgy kiadását, illetve az alperes pénzbeli marasztalását eredményezhette.

rei vindicatio - felek

A *rei vindicatio* a saját tulajdonjogát állító keresete a pertárgyként megjelölt egyedi testi dolog birtokosa vagy bírlalója ellen a dolog kiadása iránt.

A tulajdoni per megindításához szükséges

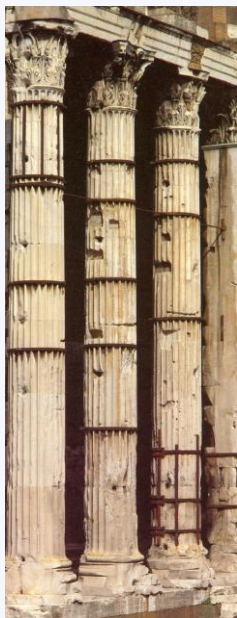
- a felperesi (aktív) és
- az alperesi (passzív) legitimáció:

a) a *vindicatio* felperese csak az a tulajdonjogot állító lehet, aki a dolog birtokából kiesett.

Nem indítható tehát *vindicatio* a saját birtokközvetítő *detentor* (pl. bérlő, letéteményes) ellen, mivel ezen keresztül tkp. maga a felperes birtokol, vele szemben kötelmi alapon kell fellépni;

b) alperesként (főszabályként) csak az vonható perbe, aki a követelt dolgot a perindításkor ténylegesen birtokolja.

rei vindicatio – felek (2) - alperes

Eleinte (1) csupán a jogi birtokos (*civilis possessor*) szerepelhetett alperesként,

később azonban indítható volt a *vindicatio* az ellen a (2) *detentor* ellen is, aki a dolgot egy harmadik nevében tartotta magánál.

A birtokközvetítő azonban szabadult a pertől, ha megnevezte azt, akinek nevében birtokol (*laudatio* v. *nominatio auctoris*)

Idővel (3) indítható lett a *vindicatio* két esetben olyan ellen is, aki a perindításkor a dolgot valójában nem is birtokolta (*fictus possessor*).

alperes - ficti possessores

a) aki a dolgot korábban birtokolta ugyan, de csalárd módon túladott a dolgon, amidőn a felperes perlési szándékáról értesült

(*dolo desiit possidere*),

pl. a dolgot elidegenítette,
derelinkválta,
feldolgozta,
összeolvasztotta vagy
megsemmisítette.

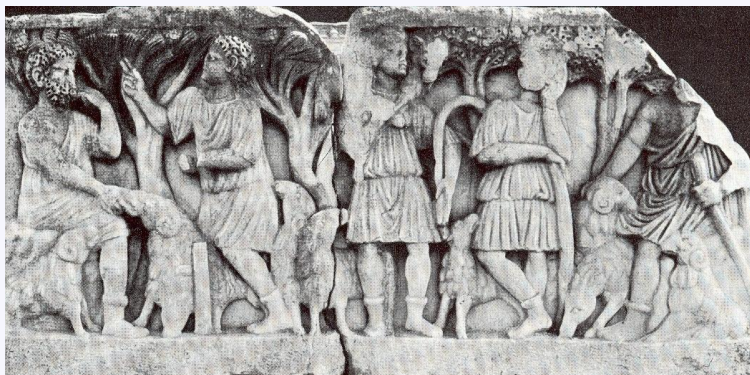
b) akinél a dolog sohasem volt,
de aki magatartásával a felperest megtévesztette, hogy az ellene indítsa a pert (*liti se obtulit*), és ezzel a valódi birtokost mentesítse.

Ilyenkor az alperest a dolog becsértékében (*litis aestimatio*) marasztalják.

a per tárgya

A *vindicatio* tárgya csak az **egyes dolog** lehet, ill. közös dolog esetében annak **egy hányada** (*vindicatio partis*).

Kivételesen egy keresetben vindikálható a **dologösszesség**, pl. a nyáj (*vindicatio gregis*), amikor viszont a birtokos alperes az egyes darabokra vonatkozóan igazolhatja saját tulajdonát.

perbebocsátkozás

Az *in rem* **actiók** fontos tulajdonsága volt, hogy ezen perek esetén az alperes **nem volt köteles perbebocsátkozni**, nem kellett vállalnia a pereskedést.

Az alperes nem volt köteles perbe bocsátkozni, ha **nem kívánta** a dolog birtokát megvédeni.

Ebben az esetben azonban **ki kellett adnia** a dolgot anélkül, hogy a bíró a tulajdonjog kérdésében döntene.

A *praetor* a **dolog kiadását** ebben az esetben két módon érheti el:

- a) **telkek esetén**, a *praetor* egy *interdictum quem fundum* nevezetű eszközt biztosított a felperes számára.

Az *interdictum* az ellen irányult, aki a vita tárgyát képező telket birtokolta, vagy dolózusan szűnt meg birtokolni.

A *praetor* megparancsolta a telek visszaadását a felperes részére. Ha ez nem történt meg, abban az összegben marasztalták az alperest, amit a *rei vindicatio* veszteseként fizetnie kellett volna. (***litis aestimatio***)

perbebocsátkozás (2)

b) ingók esetén az *in personam* jellegű *actio ad exhibendum*mal.

Ezen *actio*val az élhet, aki dologi jogi keresetet akar indítani az ellen, aki a dolgot magánál tartja: a dolog *praetor* előtti felmutatását követelheti ezzel a keresettel.

- Ha a felmutatás megtörtént és az alperes nem bocsátkozik a dologi perbe, a *praetor* minden további vizsgálat nélkül utasítja a felperest, hogy a jelenlévő dolgot **birtokba vegye**: a felperes ezzel csak birtokot szerez, a jogkérdés, a tulajdonlás kérdése **azonban továbbra is nyitott marad**. S ha az eddigi alperes vissza akarja szerezni a dolgot, tulajdoni keresetet indíthat.

- Ha a felszólított nem mutatja fel a dolgot, akkor **marasztalják** abban az összegben, amit az eredetileg kilátásba helyezett keresettel a felperes győzelme esetén kaphatott volna. (*litis aestimatio*)

Akkor is ez történik, ha az alperes dolózusan túladott a dolgon.

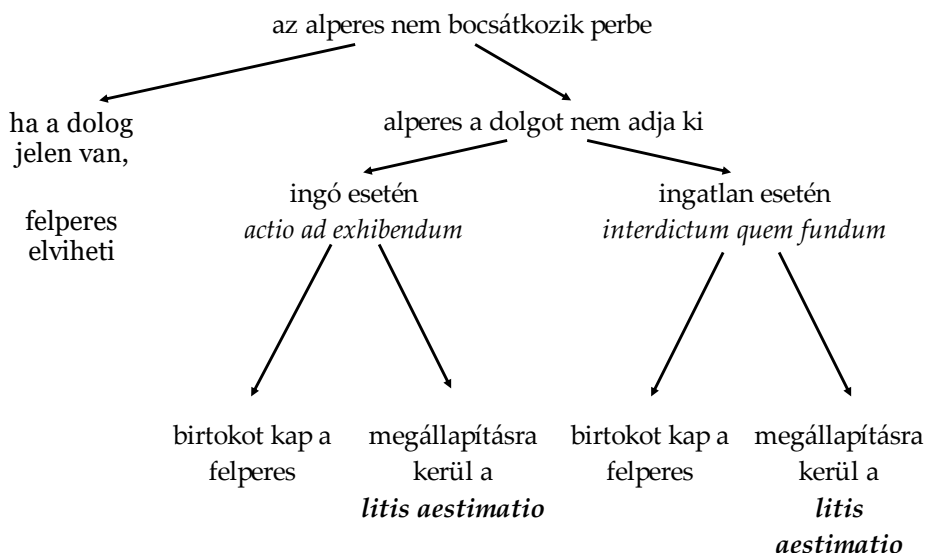
(Nota bene!

Ha a felek között a birtok is vitás, előbb a birtokvitát kell lefolytatni és ennek győztese lesz a tulajdonper alperese.)

A perbe bocsátkozó alperesnek *cautio*val kell biztosítania, hogy

- a per során minden dolózus magatartástól tartózkodik,
- a marasztaló ítéletnek eleget fog tenni.

in iure szakasz - perbebocsátkozás

apud iudicem

az alperes perbe bocsátkozik, tagad vagy ellenérve van

litis contestatio

a rei vindicatio formulája

bíró kinevezés	Publius legyen a bíró.
<i>intentio</i>	Ha bizonyítást nyer, hogy a dolog, amely a per tárgyát képezi, <u>a római polgárok joga alapján</u> Aulus Ageriusé
<i>arbitratus</i> (<i>clausula arbitraria</i>)	és ezt a dolgot a rendelkezésednek megfelelő módon nem adják vissza Aulus Ageriusnak, amennyit ez a dolog érni fog,
<i>condemnatio</i>	annyi pénzben, bíró marasztald Numerius Negidiust Aulus Agerius javára; ha nem nyer bizonyítást, mentsd fel.

bizonyítás - felperes

A felperes azt állítja, hogy

- ő a (civiljogi) tulajdonos,
- a perelt dolog alperesnél van.

Alperes tagadására mindkettőt bizonyítania kell.

- a) Tulajdonjogát felperes azzal igazolja, hogy bizonyítja azt a **SZER-ZÉSMÓDOT**, amelynek alapján a dolgot megszerezte.
- A tulajdonbizonyítás könnyebb az egyszerű tényállású eredeti szer-zésmódoknál (leggyakrabban gyümölcszedésről vagy feldolgozásról van szó).
 - Származékos szerzés esetén felperesnek **legalább az elbirtoklás po-zitív feltételeit** (1. *initium possessionis – diutina possessio* és 2. *titulus*) kell bizonyítania, míg az elbirtoklás esetleg fennforgó valamelyik akadályát az alpe-resnek kell felhoznia és bizonyítania.

bizonyítás – felperes (2)

- b) A felperesnek **azonosítania** kell magát a dolgot (*designare rem*):
- helyettesíthetetlen dolgoknál meg kell neveznie azok külső alakját, anyagát, színét, esetleges különös ismertetőjegyeit (új vagy használt voltát, hibáit),
 - rabszolgánál annak nemét, korát, nevét, stb.,
 - helyettesíthető dolgoknál azok mennyiségét, súlyát, darabszámát.

Bizonyítania kell továbbá felperesnek, hogy a dolog az alperesnél van.

- Ezért követelheti a birtokostól, szükség esetén az **actio ad exhibendum** nevű kötelmi keresettel is,
- azonosságának megállapíthatása végett **a dolog felmutatását**, ill.
 - gyenge *accessió*val egyesített dolognál annak a fődologtól való **elválasztását**.

Ha az alperes a felmutatást megtagadja vagy saját hibájából nem tudja ezt megtenni, a perértékben (***litis aestimatio***) marasztalják.

bizonyítás – alperes

Alperes a tagadáson kívül *exceptió*kkal is védekezhet a felperes keresetével szemben:

- a) hivatkozhat arra, hogy a dolgon neki *idegen dologbeli joga* van (*exceptio pignoris, ususfructus, stb.*);
- b) ha a pertárgy egy olyan *res mancipi*, amelyet éppen a felperestől szerzett, csak hogy formátlanul (*traditio*val), a formailag tulajdonosnak megmaradt felperes *vindicatio*jával szemben eredményesen hivatkozhat annak *dolózus magatartására* (*exceptio doli = exceptio rei venditae et traditae*);
- c) ha felperesnek sikerült is valamely szerzősmódot igazolnia, az alperes még mindig bizonyíthatja, hogy ő a dolgon *AZÓTA* egy *újabb szerzősmód* (pl. elbirtoklás, feldolgozás, dologegyesülés stb.) alapján tulajdonjogot szerzett, s ezáltal a felperes tulajdonjogát megszüntette (*exceptio iusti dominii*).

apud iudicem

az alperes perbe bocsátkozik, tagad vagy ellenérve van

marasztalás - cél

A *rei vindicatio* végső célja tehát, hogy az alperes a per tárgyát a felperes **birtokába kiadja** (*restitutio*), minden járulékával együtt.

Ilyen járulékok (*causae rei*):

a gyümölcsök és
a dolog egyéb növekményei, pl. *alluvio*,
avulsio, *alveus derelictus*, továbbá
a *partus ancillae*,
a rabszolgára szállt hagyaték,
a kincs, stb.

A dolgot abban az állapotában kell kiadni, amelyben a *litis contestatio* idején volt,

illetve olyan helyzetbe kell hozni a felperest, mintha az általa követelt dolgot már a *litis contestatio* időpontjában **viSSzakapta volna**.

marasztalás a tulajdonperben

A *rei vindicatio* elsődleges célja tehát az, hogy az alperes a per tárgyát a felperes birtokába kiadja (**restitutio**), minden járulékával együtt.

A formuláris eljárásnál azonban a **condemnatio pecuniaria** általánosan érvényesülő elvének megfelelően a marasztalás a *rei vindicatio*ban is **csak PÉNZRE** szólhat, nevezetesen a pertárgy (a vindikált dolog és járulékai) pénzbeli egyenértékére (**litis aestimatio**).

a. Ezt a bíró bizonyos esetekben a felperes becselő esküje (*iuramentum in litem*) alapján állapítja meg – minthogy a felperes érthetően a maga dolgát rendszerint magasra szokta értékelni, ebben közvetett kényszer van a pertárgy természetben történő kiszolgáltatására.

b. A bíró máskor a saját becslése alapján állapítja meg a pertárgy értékét.

A **litis aestimatio** megfizetése viszont jogszerű szerzescím az alperes javára.

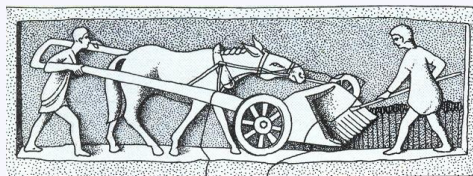
(A *cognitiós* eljárásban, így a justinianusi jogban is, már a **dolog KIADÁSÁRA** történik a marasztalás, amelyet szükség esetén hatósági kényszer igénybevételével hajtanak végre.)

marasztalás a tulajdonperben (2)

A *vindicatio* lévén *arbitraria actio*, pénzbeli marasztalásra csak akkor kerül sor, ha az alperes **nem tesz eleget** a bíró *arbitratus*ának, vagyis a dolog természetbeni kiadására szóló parancsának.

- a) amennyiben **dolózusan tagadja meg** az alperes a dolog kiadását, akkor a bíró a **FELPEREST** felszólítja a **becslő eskü** letételére (*iusiurandum in litem*).
- b) amennyiben **nem az alperes dolusa** miatt marad el a természetben történő visszaadás,
 - pl. mert az eljárás alatt gondatlansága folytán semmisült meg a dolog, vagy ha a felperes a dolog mellé még kártérítési igényrel is fellép, vagy a gyümölcsök kiadását is igényli,

akkor **BÍRÓI BECSLÉS** állapítja meg az alperessel szembeni marasztalás összegét (***litis aestimatio***)

apud iudicem

az alperes perbe bocsátkozik, tagad vagy ellenérve van

a *litis aestimatio* kiszámítása

Amennyiben az alperes nem adja ki a dolgot és járulékait, vagy hiányosan teljesíti ez irányú kötelezettségét akkor az esküdtbíróknak kell megállapítani az egyedüli vagy a kiegészítő **pénzbeli marasztalás** összegét.

Ezen összeg megállapításánál is azt a szempontot veszik figyelembe, hogy a felperest olyan helyzetbe kell hozni, mintha a per magalapulása, a ***litis contestatio*** idején hozzá jutott volna követeléséhez.

A marasztalásösszege megállapításánál figyelembe veendő szabályokat a jogtudomány alakította ki, és nem foglalta teljesen egységes szabályrendszerbe.

Mindenesetre **HÁROM KÉRDÉSKÖRRE** kellett figyelemmel lennie a bírónak:

- hogyan hatott ki a marasztalás összegére, ha a követelt pertárgy a per előtt vagy annak folyamán **megrongálódott vagy elpusztult**?
- hogyan kerülhetnek elszámolásra az alperes birtoklása alatt esetlegesen a birtokolt dologból keletkezett **időközi gyümölcsök**?
- milyen elvek szerint téríthette meg az alperes azon **ráfordításait, költségeit**, melyeket azon idő alatt költött a pertárgyra, míg az az ő hatalmában volt?

a dolog rongálódása

a. **A *litis contestatio*t megelőző** rongálódásért vagy pusztulásért csak a tolvaj és az felel, aki dolózusan szűnt meg birtokolni. Helyesebb talán úgy fogalmazni, hogy az az alperes, aki vétkesen szerezte meg a dolog birtokát, minden kárért **objektíve** felel.

b. A ***litis contestatio* utáni** károkért

- a **jóhiszemű** alperes akkor felel, ha azok az ő vétkessége (*dolus* és *culpa*) miatt következtek be,
- a **rosszhiszemű** alperes ellenben felel a véletlen baleset folytán előállott károkért is, ha csak bizonyítani nem tudja, hogy azok akkor is megestek volna, ha ő a dolgot felperesnek nyomban a *litis contestatio*kor kiadja. (Kimentheti magát a felelősség alól!)

a peres dolgot ért kárért való felelősség

	Klasszikus jog		Jusztiniánuszi jog	
	jóhiszemű alperes	rosszhiszemű alperes	jóhiszemű alperes	rosszhiszemű alperes
a <i>litis contestatio</i> előtt	a <i>rei vindicatio</i> alapján <u>nem</u> felel (esetleg <i>actio legis Aquiliae</i> alapján)	<i>rei vindicatio</i> alapján <u>objektíve</u> felel minden vétkesen szerző	<i>rei vindicatio</i> alapján <u>nem</u> felel	<i>rei vindicatio</i> alapján felel minden <u>vétkesen</u> okozott kárért
a <i>litis contestatio</i> után	a <i>rei vindicatio</i> alapján felel minden általa <u>vétkesen</u> okozott kárért	a <i>rei vindicatio</i> alapján felel a <u>véletlen</u> keletkezett károkért is (de kimentés lehet)	a <i>rei vindicatio</i> alapján felel minden általa <u>vétkesen</u> okozott kárért	felel a <u>véletlen</u> károkért is, ha nincs kimentési lehetőség (a tolvajnak <u>nincs</u> kimentési lehetősége)

a gyümölcsök elszámolása

A *vindicatio*ban alulmaradt alperesnek el kell számolnia a dolog időközben keletkezett gyümölcsseivel.

- Általános elv minden korban, hogy a **rosszhiszemű birtokos** tartozik kiadni a
- (1) dolog nála keletkezett **összes MEGLÉVŐ** gyümölcsseit, esetleg külön *vindicatio* hatására;
 - (2) a **meg nem lévőket** (elidegenítetteket, ill. **ELFOGYASZTOTT**akat) pedig köteles megtéríteni;
 - (3) felel továbbá azokért a gyümölcsökért is, melyeket **BESZEDNI ELMULASZTOTT** (pl. mert a telket nem művelte), de amelyeket a rendes gazdálkodás mellett **beszedhetett volna** (*fructus percipiendi*).

Hasonlóan alakul a **jóhiszemű alperes** felelőssége a *litis contestatio*t követően.

A **jóhiszemű alperesnek** a *litis contestatio* **ELŐTT** beszedett (és a *separatio* tényével az ő tulajdonába került) gyümölcsökért való felelőssége történelmileg eltérően alakult:

1. a **klasszikus jogban** nem tartozott kiadni a *litis contestatio* előtt szedett gyümölcsöket, hiszen azok az ő tulajdonába kerültek az elválással,
2. a **jusztiniánuszi jogban** viszont az elfogyasztott gyümölcsökről (*fructus consumpti*) nem kellett elszámolnia (hasonlóan a beszedni elmulasztottakkal sem), de a *litis contestatio* idején még meglévőket (*fructus exstantes*) az anyadóloggal együtt ki kellett adnia.

a gyümölcsök elszámolása (2)

	Klasszikus jog		Jusztiniánuszi jog	
	jóhiszemű alperes	rosszhiszemű alperes	jóhiszemű alperes	rosszhiszemű alperes
a <i>litis contestatio</i> előtt	elválással tulajdont szerez minden gyümölcsön (nem térít)	a meglévőt ki kell adnia az anyadologgal együtt v. külön <i>vindicatio</i> alapján; Az elfogyasztottat téríti és téríti mindazok értékét, amit a tulaj. beszédhetett volna	az elfogyasztottért és a beszedni elmulasztottért nem térít, a meglévőt ki kell adnia	meglévőt ki kell adnia , elfogyasztottat téríti és téríti mindazok értékét, amit a tulaj. beszédhetett volna
a <i>litis contestatio</i> után	az elfogyasztottat, a beszedni elmulasztottat téríti , a meglévőt kiadja	az elfogyasztottat, a beszedni elmulasztottat téríti , a meglévőt kiadja	az elfogyasztottat, a beszedni elmulasztottat téríti , a meglévőt kiadja	az elfogyasztottat, a beszedni elmulasztottat téríti , a meglévőt kiadja

az alperes beruházásai

Amennyiben birtoklása alatt az **alperes a vitatott dologra költekezett**, követelheti, hogy a dolog kiadása, ill. a *litis aestimatio* megfizetése előtt a tulajdonos megtérítse neki jogosan igényelhető kiadásait, **BERUHÁZÁSAIT** (*impensae*).

Erre irányuló igényét a *vindicatio*val szemben *exceptio doli*val érvényesítheti, és megtérítésükig a dolgot visszatarthatja (*ius retentionis*).

Ha viszont e jogával nem élt, semmiféle beruházás megtérítését nem igényelheti.

A beruházások háromfélék lehetnek:

- a) **szükséges beruházások** (*impensae necessariae*), melyek a dolog **állagának fenntartásához** feltétlenül szükségesek, amelyeket tehát a tulajdonosnak is eszközölnie kellett volna, pl.
- a ház tatarozása,
 - folyó mellett gát emelése,
 - állatok takarmányozása,
 - rabszolga élelmezése, ruházása, gyógyítása.

az alperes beruházásai (2)

- b) **hasznos beruházások** (*impensae utiles*), melyek a dolog fenntartásához ugyan nem szükségesek, de mégis a dolog **forgalmi értékét növelték**, s melyekkel a **felperes** jogalap nélkül **gazdagodnék**, (**objektív értéknövekedés**)

pl. telken épület emelése, gyümölcsös, szőlő telepítése, rabszolga mesterségre való kitanítása, állat idomítása.

- c) **fényűzési beruházások** (*impensae voluptariae*), melyek **objektíve** nem növelik a dolog forgalmi értékét, hanem **csak az ALPERES** kényelmét, szeszélyét szolgálták, (**szubjektív értéknövekedés**)

pl. szökőkutak, szobrok, díszítések, falfestmények létesítése, dísznövények ültetése, stb.

alperes megtérítési igénye beruházásai iránt

	Klasszikus jog		Jusztiniánuszi jog	
	jóhiszemű alperes	rosszhiszemű alperes	jóhiszemű alperes	rosszhiszemű alperes
szükséges	teljes értékben	teljes értékben	teljes értékben	teljes értékben
hasznos	gazdagodásig	<i>ius tollendi</i> (megváltása: bontási értékkel)	gazdagodásig	<i>ius tollendi</i> (megváltása: bontási értékkel)
fényűző	<i>ius tollendi</i> (megváltása: bontási értékkel)	<i>ius tollendi</i> (megváltása: bontási értékkel)	<i>ius tollendi</i> (megváltása: bontási értékkel)	<i>ius tollendi</i> (megváltása: bontási értékkel)

ius tollendi

Az alperes bizonyos esetekben csak elviheti egyes beruházásait feltéve,

- hogy ez nem jár rongálással,
- vagy nem pusztá bosszantásból történik;

Az alperes akkor sem viheti el beruházásait, ha a felperes hajlandó azért azt az értéket megfizetni, amivel az **elvívő alperes gazdagodna** az elvitel megtörténte esetén (**bontási érték**)

A római jogi tulajdon formák

Tulajdoni formák	Feltételek - Feltétel hiány	Védelem eszköze	Időbeli elhelyezkedés
Quiritar tulajdon	a) Quiritar tulajdon <u>alánya</u> csak ius commerciivel bíró önjogú személy, azaz civis vagy legalábbis Latinus lehet. b) Quiritar tulajdon <u>tárgyául</u> csak erre alkalmas dolog szolgálhat. Ilyen minden forgalomképes dolog a tartományi telek kivételével. c) Quiritar tulajdont csak erre alkalmas <u>szerzősmóddal</u> lehet megszerezni.	<u>civiljogi</u> rei vindicatio	Mindvégig fennáll
Pregrinus tulajdon	hiányzik a "tulajdonos" ius commercii-je	<u>utilis</u> rei vindicatio	preklasszikus jogtól a Constitutio Antoniniana-ig
Tartományi telek "tulajdona"	tárgya tartományi telek, ami nem lehet quiritar tulajdon tárgya	<u>in factum</u> actio a rei vindicatio mintájára	preklasszikus jogtól 270-75-ig, Aurelianus császár törli el a tartományi telek kategóriáját
Bonitár (praetori) tulajdon	nem megfelelő szerzősmóddal jutottak hozzá a res mancipihez, vagy nem tulajdonostól szereztek	actio Publiciana (<u>fictitia</u> actio)	A quiritar és bonitár tulajdon kettőssége ezért már a klasszikus korban is csupán archaizmus volt, melyet Justinianus törölt el véglegesen.

az *actio Publiciana*

Mivel származékos szerzésnél előfordulhat, hogy

- a) *res mancipit* csak *traditio*val szereztek (**formahibás szerzés**),
- b) **nem tulajdonostól szereztek meg egy dolgot, igaz *bona fide* és *ex iusta causa* (tartalmi hibás szerzés)**, ezen esetekben szükséges az elbirtoklás és annak bizonyítása.

A birtokából kiesett szerző fél **csak az elbirtoklási idő letelte után** indíthatna *rei vindicatiót*.

Tekintettel arra, hogy a *lex Atinia* (Kr.e. 200. körül) a nem tulajdonostól való szerzés eseteit **rendkívül szűkre szabta**, ésszerűnek mutatkozott,

hogy az elbirtokló helyzetbe került szerző, mint egyébként is valószínű tulajdonos, már **AZ ELBIRTOKLÁSI IDŐ LETELTE ELŐTT is** megkapja a *petitorius* védelmet, ha a dolog birtokát elveszítené.

az *actio Publiciana* (2)

Ez az **előrehozott védelem** egyébként sem jelentett további kockázatot egy esetleges tulajdonos számára, hiszen ez a maga jogát az elbirtoklási idő letelte után is korlátlanul érvényesíthette **a hatalmából akarata ellenére kikerült dolog** (*res furtiva*) visszakövetelésére.

A *petitorius* védelemnek ez a kiterjesztése *Publicius praetor* nevéhez fűződik a *lex Atiniát* követő időkből (valószínűleg még a Kr.e. II. sz.-ből).

Az *edictum*ban meghirdetett keresetformula egy fictióval arra utasítja a bírót, hogy a birtokból kiesett elbirtokló félben lévő tekintse úgy, mintha az **elbirtoklási idő letelt volna** („*si annum possedisset*”), az *usucapio* többi feltételének érintetlenül hagyásával, vagyis megkövetelésével.

Ez a szokásosan **ACTIO PUBLICIANA** néven emlegetett kereset tehát nem más, mint

egy ***rei vindictio fictitia***, amelynek sikeréhez a felperesnek két pozitív feltételt kell bizonyítania:

1. a **szerzescímet** (*iustus titulus*), és azt,
2. hogy a szerzescím alapján **birtokba is lépett**.

az *actio Publiciana* (3)

Ebből következően a *praetor* az *in iure* per-
szakaszban a felperes előadása szerint
választja meg a kiadandó formulát:

- a) a *rei vindicatio*-ét adja, ha a felperes azt állítja, hogy a szerzescím alapján egy olyan időpontban lépett birtokba, mely óta a birtok elvesztéséig a törvényszabta elbirtoklási idő letelt,
- b) az *actio Publiciana*-ét, amennyiben felperes ennél rövidebb idejű jogcímes birtokot állít.

N.b.!

A **tulajdonos is** igénybe veheti a *Publicianát*, ha az elbirtokláshoz szükséges idő bizonyításával nehézségei vannak.

az *actio Publiciana* formulája

bíró kinevezés	Publius legyen a bíró.
<i>demonstratio</i>	Ha bizonyítást nyer, hogy Aulus Agerius egy rabszolgát vásárolt és azt neki át is adták,
<i>intentio</i>	és ha a per tárgyát képező <u>dolog a római polgárok joga alapján</u> az övé kellene hogy legyen, <u>amennyiben egy éve birtokolná,</u>
<i>arbitratus</i> (<i>clausula arbitraria</i>)	és ezt a dolgot a rendelkezésednek megfelelő módon nem adják vissza Aulus Ageriusnak, amennyit ez a dolog érni fog,
<i>condemnatio</i>	annyi pénzben, bíró marasztald (a rabszolgát birtokló) Numerius Negidiust Aulus Agerius javára; ha nem nyer bizonyítást, mentsd fel.

az *actio Publiciana* eredményessége

Mivel az elbirtoklás *fictióján* alapul, a *Publiciana* is csak olyankor indítható, ha az elbirtoklásnak **nincsenek akadályai** (kivéven a birtoklás megszakadását, amelyetől a *praetor* eltekint).

Minthogy azonban az *a. Publiciana* felperese csupán **valószínű**, nem pedig bizonyított (valódi) tulajdonos, a kereset sikertelen lesz, ha olyasvalaki ellen indul, akinek a **jogi pozíciója a felperesénél erősebb**:

így, ha

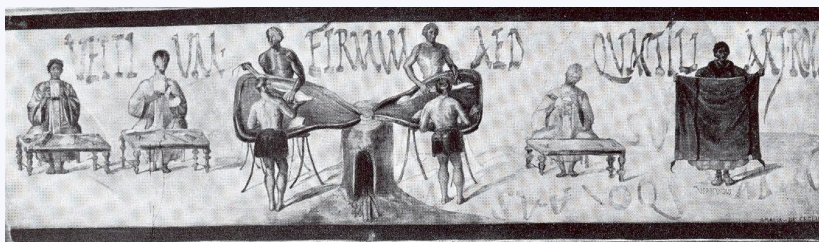
1. a dolog a tulajdonos birtokába került vissza, vagy
 2. olyan alperesnél van, aki a tulajdonostól szerzett.
- Ezek a keresettel szemben eredményesen hivatkozhatnak a saját tulajdonjogukra (*exceptio iusti dominii*);

AA. elbirtokló $\longleftrightarrow$ NN. tulajdonos ®
exceptio iusti dominii

az *actio Publiciana* eredményessége (2)

3. Abban az esetben, ha *traditíóval* szerzett *res mancipi*ről van szó, s ezért volt elbirtoklási helyzetben a felperes, akkor a birtokló quirítár tulajdonos ellen indított *actio Publiciana*val szemben emelt *exceptio*t a *replicatio rei venditae et traditae* vagy *replicatio doli* semlegesíthette.

AA. $\longleftrightarrow$ NN.
elbirtokló $\longleftrightarrow$ tulajdonos ®
replicatio rei venditae et traditae

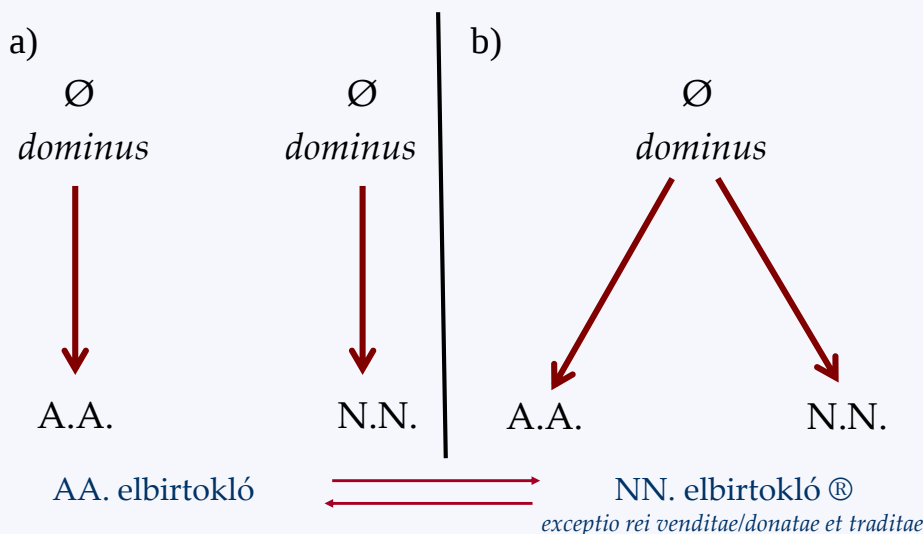

az *actio Publiciana* eredményessége (3)

4. A tulajdonoson kívül más jóhiszemű és jogcímes szerzők is **eredményesen** védekezhetnek a *Publicianával* szemben. Ilyen esetben az *exceptio rei venditae/donatae et traditae* kifogása jöhet szóba:
- a) ha a felperes és az alperes két különböző bizonyítatlan tulajdonú elődtől szerzett; ilyenkor a **jelenlegi (alperesi) birtok** előnyben részesül a felperes korábbi (megszűnt) birtokával szemben.
 - b) ha a felperes és az alperes ugyanattól a bizonyítatlan tulajdonú elődtől szerzett (kettős eladás) és az alperes **előbb** **lépett** a dolog birtokába, mint a felperes.

azonos erejű felek

egyéb tulajdonformák védelme

A **tartományi telek** „tulajdonának” és a **peregrinus** tulajdonnak a védelmére sem a *rei vindicatio*, sem az *actio Publiciana* nem voltak alkalmazhatók, mivel ezek a keresetek civiljogi tulajdont, vagy civiljogi elbirtoklási helyzetet tételeztek fel, ami tartományi telken, illetve **peregrinus** javára nem volt lehetséges.

A *praetor*, ill. a tartományi helytartó megadta ezeket a kereseteket a *ius honorarium*ra alapítva:

- a) **peregrinus** számára analógiával: „*si civis esset*” - ***rei vindicatio utilis***
- b) tartományi teleknél pedig a tulajdonjogra való utalás („*eius esse*” – „*övé*”) helyett a megfelelő módosított kitéltet írván az *intentioba*: „Ha kiderül, hogy A.A. a telket bírhatja, birtokolhatja, gyümölcsöztetheti” – ***in factum concepta actio***

a tulajdonvédelem általában

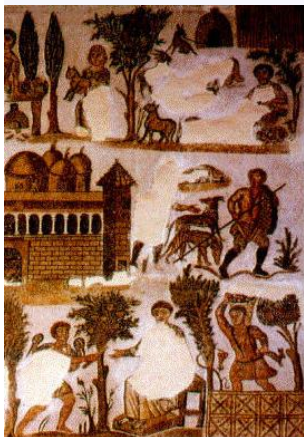
Jogának védelmére a tulajdonosnak alapvetően két okból van szüksége:

- a) ha a tulajdonában lévő dolog **birtokából kiesett**, a dolog visszaszerzésére (ill. megszerzésére olyankor, amidőn birtok nélkül szerzett tulajdont, mint pl. dologi hagyománynál),
- b) a békés birtoklását **ZAVARÓ behatások elhárítása** végett.

A tulajdonosnak ezekre az esetekre természetesen rendelkezésére állnak a **possessorius birtokvédelem** eszközei (a megengedett önhatalom és az *interdictumok*) is, azok végső soron éppen neki vannak szánva.

az *actio negatoria*

A quiritár tulajdonos dologi keresete az ellen, aki őt **dolga békés birtoklásában** oly módon **ZAVAR**ja vagy korlátozza, hogy **azt állítja**, a kifogásolt magatartásra ő

- valamely **szomszédjog**,
- vagy **idegen dologbeli jog** (pl. szolgáalom, haszonélvezet) alapján **jogosítva** van.

A kereset *petitorius* jellegű: ott kerül alkalmazásra,

- ahol valamely **idegen dologbeli jog fennállása** körül van vita, illetve
- ahol a *possessorius* birtokvédelem eszközeit a tulajdonos már nem tudja igénybe venni. (pl. mert ingó dolog esetén egy éven belül kevesebbet birtokolt hibátlanul, mint ellenfele)

az *actio negatoria* (2)

a felperes

- saját tulajdonjogát és
- az alperes ezt sértő magatartását tartozik bizonyítani,
(**vélelem a tehermentesség mellett!**)

az alperes

- annak a jognak a fennállását, melyre kifogásolt ténykedését alapítja.

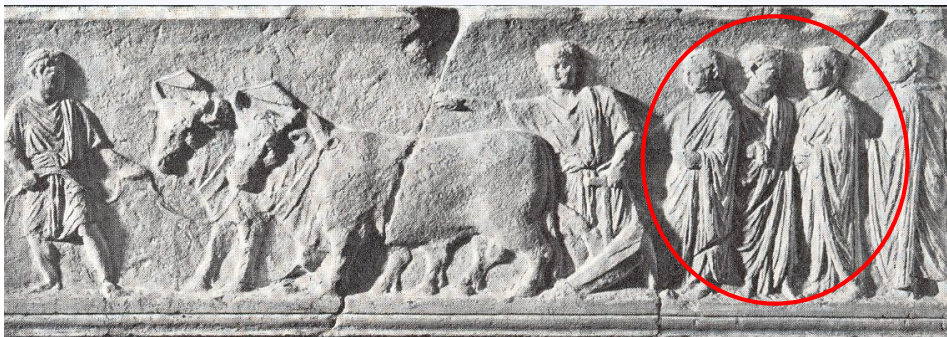
A marasztalás

- a háborítás megszüntetésére,
- az okozott károk megtérítésére és
- a további háborítástól való tartózkodás biztosítása végett *cautio* adására történik.

actio finium regundorum

a mezei telkek közti vitássá vált öt láb széles *limes* (*ambitus*) helyreállítására szolgáló kereset, melyben három *agrimensor*, mint *arbiter* járt el, akik szükség esetén új mezsgyét jelölhettek ki, miközben egyes területsávokat **kártérítés** mellett a szomszéd javára **adjudikáltak**.

actio aquae pluviae arcendae

Ha a szomszéd telkén eszközölt változtatások az esővíz lefolyását a telekre, illetve tulajdonosára nézve károsan befolyásolják, akkor ezzel a keresettel kérheti az **okok elhárítását és az okozott kár helyreállítását**.

- az átalakító szomszéd a megszüntetésre, ill. teljes kártérítésre kötelezett,
- minden más tulajdonos köteles tűnni, hogy a felperes az ő költségére elhárítsa a kárt előidéző okot (biztosíték ígérete mellett – *cautio*).

cautio damni infecti

ha a szomszéd telken lévő épület vagy élőfa belső hibája (nem pedig külső okok: pl. vihar) folytán összeomlással, kidőléssel **fenyeget**, amiből a szomszéd telekre is kár háramolhat,

a veszélyeztetett telek jogosultja **biztosítékot** (*cautio*) követelhet a másik telek jogosultjától a még be nem állott, de beállható kárért (*damnum infectum*).

- a. A *praetor* – *stipulatio*val – biztosíték ígérésére kötelezi a bepanaszolt felet, s ha ezt **megtagadja**, a fenyegetettet ideiglenesen (*ex primo decreto*) birtokba utalja a szükséges intézkedések megtétele céljából.
- b. Amennyiben a másik fél **továbbra is vonakodik** (nem engedi be, vagy akadályozza a beutaltat), s a megállapított határidőn belül sem hárítja el a veszélyt, akkor egy második határozattal (*ex secundo decreto*) végleges birtokba utalás következik, melynek alapján a beutalt panaszos elbirtoklás útján akár quiritár tulajdont is szerezhet.

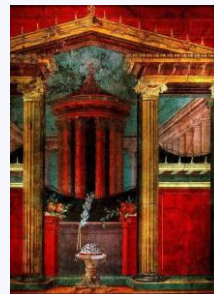
operis novi nuntiatio

Szándékolt, vagy megkezdett **új építkezések** vagy meglévő **építmények lerombolása** ellen tiltakozhat az, akinek érdekét ez a ténykedés sérti, sőt közérdekből bárki más is.

A tiltakozásnak az építkező vagy emberei előtt a helyszínen kell történnie.

- a. A tiltakozás után a panaszlott az építkezést köteles azonnal abbahagyni, s mindaddig nem folytathatja, míg a tiltakozó által – a számára megszabott határidőn belül – indítható **perben a tiltakozás jogossága felől** döntés nem születik. (A határidő elmulasztása esetén a tiltakozás hatályát veszti).
- b. Az ítélet előtt is folytatható azonban az építkezés, ha az építkező **cautiót** ad, hogy az építményt pervesztessége esetén lebontja.

Ha az építkezést e nélkül folytatná, a *praetor* **interdictumot** ad az építmény lerombolására (*interdictum demolitorium*).

interdictum quod vi aut clam

valamely **telken** az érdekelt tiltakozása ellenére erőszakkal (**vi**) vagy titokban (**clam**) véghezvitt **bármiféle változtatás** megszüntetésére és kártérítésre irányul.

(ilyen változtatás: pl. építés vagy épület lerombolása, fák kivágása, szemétlerakás)

Ezt a jogvédelmi eszközt a dologi jogosultak mellett a bérlő is igénybe veheti.

Mivel az *interdictum* célja csupán az **erőszakos és alattomos** változtatások megakadályozása, ill. helyrehozatala, akkor is sikerrel jár, ha a panaszlottnak joga volt a kifogásolt eljárásra.

Nincs azonban helye az *interdictum*nak, ha a panaszlott kész a maga jogát perben megvédeni, egyidejű *cautio*-adás mellett.

egyéb eszközök

- *interdictum de arboribus caedendis*

áthajló ágak eltávolítására, a meghiusított önhatalom biztosítására adott *praetori* jogsegély

(a korábbi *actio de arboribus caedendis* helyett)

- *interdictum de glande legenda*

a szomszéd telkére áthulló gyümölcs felszedésére szolgáló lehetőséget is *praetori interdictum* biztosította, ha megakadályoznák benne a tulajdonosát

(a XII. t.t. szerinti *actio de glande legenda* helyett)

